

דעה ברורה

בירור כל סעיף בשלחן ערוך הלכה למעשה
בשפה ברורה וקלה עם אלפי הוספות

הלכות ריבית (6)

המשך סימן קס - גודל איסור הרבית, סעיפים יט - כג

תשובות הלכות עמוד י
פסקי הלכות בקצרה עמוד יא

ליקט וערך: אשר הורוביץ

לעילוי נשמת מורי חמי הרה"ח ר' שלמה בן הר"ר דוד הכהן דוידוביץ ז"ל כ"ה סיון תשע"ג.

יט (א) אִפּוּטְרוּפּוּס (ב) שְׁהִלּוּה (ג) מַעֲצוֹת הִיתוּמִים (ד) בְּרִיבִית קְצוּצָה, (ה) אִם הִלּוּה נָטַל לְחֻלְקוֹ כָּל כֶּךָ רוּחַ (ו) כִּמּוֹ שֶׁהִתְנָה לָתֵת לָהֶם, חֵיב לָתֵן לָהֶם. כ (ז) אִם עָבַר

~~~ דעה ברורה ~~~

(א) אפוטרופוס שהלוה מעות היתומים בריבית קצוצה, אם הלוה נטל לחלקו כל כך ריוח כמו שהתנה לתת להם חייב ליתן להם. פירוש: אפוטרופוס שהלוה מעות היתומים בריבית קצוצה, קציצתו שנעשה באיסור אינו כלום וכאילו לא היה תנאי כלל בשעת הלוואה, ולטובת היתומים אנו מחשיבים את הכסף כאילו התנו בקרוב לשכר ולהפסד. ולדעת הטורי זהב נחשב כאילו התנו שחצי רווח יקחו היתומים. ולדעת הש"ך בשם מוה"ר אהרן ששון כאילו התנו שיתן לו סך הקציצה מהריוח ומה שיריוח יותר מזה יהיה שלו (חוות דעת חידושים סק"ה). ונחלקו הפוסקים כמה יתן:

א. דעת הלבוש - שאפילו הרויח הלוה יותר ממה שקצצו ביניהם לא יקח אלא מה שקצצו ביניהם. למשל אם סיכמו ביניהם שיתן ריבית ליתומים מאה ש"ח אפילו הרויח אלף ש"ח יתן רק מאה ש"ח.

ב. דעת הטורי זהב - כיון שאנו מחשיבים כאילו נעשה בהיתר והתנאי היה שיקבלו שכר על חצי המעות שנתנו, יש זכות ליתומים על צד היותר טוב, ולכן יתחלקו ברווחים חצי חצי אפילו הם יותר ממה שהתנו, רק כיון שבית דין מתנה לטובת היתומים נוסף גם תנאי שיקבל הלוה שכר טירחא (וכן נראה דעת המחבר, כפי מה שכתב הט"ז וגם הש"ך ציין לבית יוסף. והסכים עמו הגר"א סקמ"ח). ותמחו עליו הרעק"א וחוות דעת (ביאורים סק"ג) ולדעתם כיון שכל החיוב ליתן שכר טירחא בעיסקא אינו אלא מדרבנן לכן אצל יתומים שהותר אבק ריבית אין אנו חוששים ליתן שכר טירחא (ועיין פני יוסף סק"ז שישב דעת הט"ז).

ונחלקו המפרשים בדעת הטורי זהב מה יהיה הדין אם הרווחים יהיו פחות ממה שהתנו: להסבר א. גם בזה יתחלקו חצי חצי והיתומים יקבלו פחות ממה שהתנו (חוות דעת ביאורים סק"ד). ולהסבר ב. כאן צריך לשלם לו כל הסכום שקצצו, כי אנו דנים הכל לטובת היתומים (שארית חיים בסוף הדיבור).

ג. דעת ר' אהרן ששון והש"ך - אם חצי הרווח הוא עד סכום הקציצה יתן כולו ליתומים אפילו שלא נשאר לו כלום, ואם חצי הרווח הוא יותר ממה שקצצו אינו צריך לתת להם אלא כפי מה שקצצו ולא יותר. וטעמו כי אנו מחשיבים כאילו התנה שיתן ליתומים את סך הקציצה מהרווח והמותר יהיה שלו (ש"ך סק"א. לפי החוות דעת ביאורים סק"ז) וכך ראוי לפסוק, כי ודאי כל מה שנוכל לקיים דברי האפוטרופוס יש לקיים, ולכן בהתנה עם הלוה ליתן להם דבר קצוב אף אם לא ירויחו יותר, יטלו היתומים כל הרויח ומותר ואינו ריבית קצוצה. ואם הרווח הוא יותר ממה שנקצב לא יטלו היתומים הרווח אפילו שהתנאי היה קרוב לשכר ורחוק להפסד והותר אצל יתומים ריבית דרבנן. רק בזה שעשה שלא כדין להתנות עם הלוה ליתן להם דבר קצוב אף אם לא ירויחו כלום בזה אנו אומרים שהדיבור אינו כלום (כרתי המדע סק"ו) וכן פסקו האחרונים (בית מאיר, פתחי תשובה סק"ד משו"ת אמונת שמואל סימן כט בשם מורו הגאון מהר"ר יעקב מלובלין ז"ל, מרבה תורה סקמ"ט).

האִפּוּטְרוּפּוּס (ח) וְהַלּוּה מַעוֹת יְתוּמִים בְּרִבִּית קְצוּצָה (ט) וְהָאֵכִיל הַיְתוּמִים, (י) פְּטוּרִים (יא) מִלְשָׁלֶם (יב) אֲפִלּוּ לְכַשְׁיִגְדָּלוֹ. הֵגֵה: וְגַם הָאִפּוּטְרוּפּוּס פְּטוּר מִלְהַחְזִירוֹ. (פְּשׁוּבָה הַלְשָׁנָה)

~~~ דעה ברורה ~~~

(ב) שהלואה מעות היתומים. והודיע ללוה שמעות יתומים הם, אבל אם לא הודיע בשעת הלואה שהוא מעות יתומים אינו צריך להאמין לו ואין צריך ליתן לו. ואם נתברר בעדים שהוא ממון יתומים חייב ליתן לו (חוות דעת חידושים סק"ה וביאורים סק"ג).

(ג) מעות היתומים. או מעות הקדש עניים (כנסת הגדולה הגהת בית יוסף אות טה).

(ד) בריבית קצוצה. וכשהתנה כן עם אנשים אחרים כל שנעשה ההלואה באיסור התנאי בטל וכאילו לא התנו כלום ואסור ליטול ממנו אפילו הרויח הלואה הרבה (ט"ז סק"ז) ולא כמו שכתבו כמה אחרונים שקציצת ריבית חוב גמור הוא אלא שיש איסור לקבלו.

(ה) אם הלואה נטל לחלקו. אבל אם נשבע הלואה שלא הרויח במעות היתומים אינו חייב לתת כלום (כנסת הגדולה הגהת בית יוסף אות כד משו"ת מהר"ם מלובלין). ואם אינו רוצה להישבע אי אפשר לחייבו שבועה כלל, ואם כן כל מה שיתן בגלל שאינו רוצה להישבע יחשב ריבית תורה שהרי קצץ עמו, ואפילו קבלת חרם אינו צריך (דרכי תשובה ס"ק קסז משו"ת פרשת מרדכי חי"ד סימן ח בדף לא ע"ד).

(ו) כמו שהתנה לתת להם, חייב ליתן להם. אבל אם הלואה מעות היתומים ולא התנה כלום אין צריך לתת מהרווח ליתומים (תשובות רש"ק סימן קיא, עטרת משה [מאקווא] ד"ה בהגרע"א) וצריך עיון (רע"א, ובמשנה למלך מלוה פ"ד ה"ד מסתפק) ואולי לדעת הט"ז (שם) בכל אופן שיש רעה ליתומים אנו מחשיבים כהתנה לקבל חצי רווח בעיסקא. ולדעת הש"ך (שם) אי אפשר לחייבו כלל שהרי לא היה קציצה.

(ז) אם עבר האפוטרופוס. או אפילו היתומים עצמן (אבני צדק סק"ט).

(ח) והלואה מעות יתומים בריבית קצוצה. וההלואה נלקחה לצורך הוצאת הבית וכדומה ולא הרויח במעות כלום, אבל אם הרויח הלואה במעות כבר כתב המחבר בסעיף הקודם שאפילו מהרויח מקבלים היתומים וכל שכן שפטורים מלשלם את הריבית שקיבלו.

(ט) והאכיל היתומים. בדיעבד (כרתי המדע סק"ז) שהריבית כבר אינו בעולם, אבל אם הריבית בעולם לדעת הרשב"א חייבים לשלם אפילו בעודם קטנים [ויש אומרים לכשיגדלו, אבני צדק סק"י], ולדעת הריב"ש אין מוציאים מהם כיון שהחזרה הוא רק משום מצוה ולא שעבוד נכסים, ויתומים קטנים אינם בחיוב עשיית מצוות. וכל זה כשנתן ליתומים קטנים, אבל כשעדיין הריבית ביד האפוטרופוס לכל הדעות מוציאים ממנו (משנה למלך מלוה פ"ד הי"ד ד"ה ולענין הלכה, מחנה אפרים ריבית סימן ה) ויש אומרים שבמחלוקת בדבר (כנסת הגדולה הגהת בית יוסף אות ע). ואם נתן הריבית ליתומים גדולים אפילו אכלהו צריכים להחזיר כמו בגזל (חידושי מהרא"ל סק"ד). ואם הלואה כבר שילם את הריבית אבל עדיין לא נתן הקרן, יכול לנכות את מה ששילם ריבית מסכום הקרן (שו"ת רע"א סימן נג, חידושי מהרא"ל שם. והמשנה למלך הסתפק בזה). ויש מי שפירש במחבר והאכיל היתומים. שהמעות כבר אינם אצל האפוטרופוס, אבל אם הם בידו חייב להחזיר ללוה (שלחן גבוה סק"ז).

(י) פטורים מלשלם. לפי שהיתומים לא התנו את הריבית וגם לא לקחווה בעצמם מיד הלואה אלא על ידי האפוטרופוס, ואפילו בגזל גמור אינם חייבים להחזיר וכל שכן ריבית, וגם האפוטרופוס פטור לפי שהלואה לא התכוין לתת את הריבית לאפוטרופוס

שלחן ערוך

הלכות ריבית סימן קס

(יג) והוא הדין מעות של הקדש עניים או שאר מלות. (בית יוסף פסם פשוטת הקלף"א). (יד) ומיהו חיון המלוה נאמן לומר (טו) דמענות של הקדש היו, (טז) אללא (יז) צרלאה (ריב"ש סי' תס"ה). (יח) ועין לקמן

~~~ דעה ברורה ~~~

אלא שיעביר אותה ליתומים, ואין שליח לדבר עבירה, ולכן אינו חייב להחזיר (בית יוסף בשם הרשב"א, ט"ז סק"ח). ומהטורי זהב משמע שמדובר ביתומים קטנים וגדולים, אבל יש מפרשים שהמחבר פטר רק יתומים קטנים שאינם בתורת מצוה אבל ביתומים גדולים שהם בחיוב מצוות חייבים לשלם (כרתי המדע סק"ז, חדרי דעה).

(יא) **מלשלם**. ויש אומרים שיוצאה בדיינים (ש"ך מבעל התרומה והמרדכי) מהאפוטרופוס ואין חילוק אם היתומים קטנים או גדולים, והאפוטרופוס יכול להוציא אחר כך מהיתומים כשיגדלו כיון שמחמת ממון שלהם בא לו היזק (מקור מים חיים). וכמו שהדין באפוטרופוס כן הדין בשליח שהלוה בריבית קצוצה בלי רשות המשלח, שהרי האפוטרופוס אינו אלא שליח בלבד (חוות דעת ביאורים סקט"ו וחיידושים סק"ו) ויש מי שאומר שהלוה בריבית על ידי שליח מדעת המלוה תמיד צריך להחזיר (חיידושי מהרא"ל סק"ד).

(יב) **אפילו לכשיגדלו**. ולשון זה צריך עיון שהרי אפילו יתומים גדולים פטורים (רעק"א). (יג) **והוא הדין מעות של הקדש עניים או שאר מצות**. שאם הלוו בריבית קצוצה וכבר חילקו המעות לעניים עולם ואין על מי לחזור לבקש את הכסף בחזרה גם האפוטרופוס אינו מחויב לשלם מכיסו, אבל הקדש לעניים ידועים כין שקצץ להם אם הריבית בעולם חייבים להחזיר (חיידושי מהרא"ל סק"ה, יד אפרים משו"ת משאת משה חלק י"ד סימן יח).

(יד) **ומיהו אין המלוה נאמן לומר דמענות של הקדש היו**. כיון שיש חזקה שכל מה שתחת ידו של אדם בחזקת שהוא שלו (לדעת הש"ך ח"מ סימן צט). אבל יש מי שאומר שהמלוה נאמן כיון שאנו לא נחזיקו כרשע שילוה בריבית מעות שלו, וכשאומר של הקדש הם ודאי אומר אמת (חיידושי מהרא"ל סק"ו).

(טו) **דמענות של הקדש היו**. ומשמע אפילו כבר גבה המלוה את הריבית צריך להחזיר ואינו נאמן לומר של הקדש היו (ש"ך סק"ג).

(טז) **אלא בראיה**. כדי שלא כל אחד יטען שהלוה מעות הקדש שבידו (ש"ך סק"ג) וכשמפורש בשטר ההלוואה שהמענות של הקדש או של עניים אין לך ראייה גדולה מזה, ואפילו רק בחתימת יד הלוה או שמודה בפיו שפירש לו כן בשעת ההלוואה (מרבה תורה סק"ב).

(יז) **בראיה**. ואם אין לו ראייה היו כופים אותו להחזיר הריבית. ואם יש לו מיגו שהיה יכול לטעון לא היו דברים מעולם נאמן במיגו אף שכבר קבל, אבל טענת החזרתו אינו מיגו. ואם הוא מוחזק בממון היתומים נאמן להם בשבועה שהריבית בא להם ומפסידים מה שהחזיר. ואם המלוה הוא אפוטרופוס ידוע על מעות יתומים, או גזבר ידוע של מעות הקדש, והלוה בריבית קצוצה, נאמן לומר של יתומים או הקדש היו המעות אפילו בלי ראייה. ואפילו אם הלוה טוען איני מאמינך זה טענת שמא ואינו צריך שבועה. אבל אם טוען טענת ודאי צריך המלוה שבועה (מרבה תורה סק"ב סיכום ש"ך).

סק"ג חוות דעת ביאורים סקט"ו וחיידושים סק"ז). ויש מי שאומר שאפילו טוען טענת ודאי אינו צריך שבועה, שהרי לא יעזוב דרך היתר ויאכל איסור (כנסת הגדולה הגהת בית יוסף אות עא). (יח) **ועיין לקמן סימן קס"ט**. סעיף י"ז בהגה.

סימן קס"ט אס פּוֹטוֹרופּוס מִפֶּר לָלוּת מַעֲזֵד פּוֹכְכִים לְכָרֶךְ יְתוּמִים. **כא** (יט) אִי אוֹזִיף ק' בְּק"כ, מַעֲקֵרָא ק' בְּדִנְקָא (כ) וּלְבִסּוֹף ק' כ, (כא) אֲסוּר מְדַאֲוִרִיתָא. (כב) וְאִי אוֹזִיף מֵאָה בְּמֵאָה, וְאִיקָר, אֲסוּר מְדַרְבְּנָן. **כב** (כג) מִתֵּר (כד) לָלוּת בְּרִבִּית (כה) מִפְּנֵי (כו) פְּקוּחַ נֶפֶשׁ.

~~~ דעה ברורה ~~~

(יט) אִי אוֹזִיף ק' בְּק"כ, מַעֲקֵרָא ק' בְּדִנְקָא, וּלְבִסּוֹף ק' כ, אֲסוּר מְדַאֲוִרִיתָא. פִּירוּשׁ: אִם הָלוּהוּ מֵאָה פְּרוּטוֹת כֶּסֶף עַל מִנֵּת שִׁישְׁלָם מֵאָה וְעֶשְׂרִים, וּבִשְׁעַת הַהִלּוּאָה שׁוּוֹי מֵאָה פְּרוּטוֹת הִיָּה דִּנְקָא שֶׁהוּא מִטְּבַע כֶּסֶף, וּבִשְׁעַת הַתְּשׁוּלָם הוֹזְלוּ הַפְּרוּטוֹת וְשׁוּוֹי מֵאָה וְעֶשְׂרִים פְּרוּטוֹת הֵם דִּנְקָא, אֲסוּר מִהַתּוֹרָה לִגְבוּת מֵאָה וְעֶשְׂרִים, וְאִינוּ גּוֹבֵה אֲלֵא מֵאָה, כִּי הוֹלְכִים אַחֵר שַׁעַת הַהִלּוּאָה שֶׁקֶצֶץ עָמוּ שִׁיתֵּן לוֹ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהָלוּהוּ (כ) מִשְׁמַע מִפִּירוּשׁ רִשִּׁי וְכָל הַמְּפָרְשִׁים).

וְיֵשׁ מִי שֶׁכָּתַב שְׂבָאוּפֵן זֶה לֹא הִיתָה הַגְּמֵרָא מִסְתַּפֶּקֶת שֶׁאֲסוּר, וְכך פִּירוּשׁ הַסּוּגִיָּא: אִם הָלוּהוּ דִּנְקָא וּבִשְׁעַת הַלּוּאָה שַׁעַר הַדִּנְקָא הִיָּה מֵאָה פְּרוּטוֹת, וּבִשְׁעַת הַפִּירְעוֹן הוֹזְלוּ הַפְּרוּטוֹת וְשַׁעַר הַדִּנְקָא מֵאָה וְעֶשְׂרִים פְּרוּטוֹת, אִפִּילוּ שֶׁדִּנְקָא הָלוּהוּ וְדִנְקָא פֶּרַע אֲסוּר מִהַתּוֹרָה (שֶׁלֹּחַן גָּבוֹה סִקְלָה, וְגַם הַדְּרָכִי תְּשׁוּבָה הֵבִיא רַק פִּירוּשׁוֹ) וּפִירוּשׁ זֶה צָרִיךְ עֵינֵן שֶׁפֶשֶׁט לִשׁוֹן הַגְּמֵרָא לֹא מִשְׁמַע כֵּן, וְגַם מִהַפּוֹסְקִים מִשְׁמַע שֶׁאִם הַהִלּוּאָה וְהַפִּירְעוֹן הִיוּ בְּאוֹתוֹ מִטְּבַע אִינוּ אֲלֵא אִיסוּר דְּרַבְּנָן (לֶחֶם שְׁלֵמָה יו"ד ח"ב סִימָן יב אוֹת ד. וְעֵינֵן עוֹד בְּרִית יְהוּדָה פֶּרֶק טז אוֹת ט וּבִהַעֲרוֹת. וְעֵינֵן עוֹד בְּבֵית דּוֹד [בִּיסְטָרִיץ] שֶׁנִּסְתַּפֶּק בְּאוּפֵן זֶה, כִּי בֵּין אִם הוֹלְכִים אַחֵר הַהַתְּחַלָּה אוֹ אַחֵר הַסּוֹף אִין רִיבִית, וְצָרִיךְ עֵינֵן).

וְכָל זֶה כְּשֶׁלֹּא הִיָּה לוֹ מֵאוֹתוֹ מִטְּבַע וְלֹא יֵצֵא הַשַּׁעַר כַּמְּבּוֹאֵר בְּסִימָן קסב וְסִימָן קעג סִעִיף ו' וְשֵׁם מְבּוֹאֵר כָּל פֶּרְטִיו. וְלֹא כָּתַבָּה הַמַּחְבֵּר ז"ל כֹּאן אֲלֵא לומר שֶׁנִּחְשַׁב רִיבִית קְצוּצָה וְאֲסוּר בְּנִכְסִים שֶׁל יְתוּמִים וְהַקֹּדֶשׁ (כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָּה הִגָּהַת בֵּית יוֹסֵף סִקְפ"ח, שֶׁלֹּחַן גָּבוֹה סִקְנ"ח).

(כ) וּלְבִסּוֹף ק"כ. וְאִפִּילוּ הוֹזְלוּ הַפְּרוּטוֹת, וְכֵן סֹאֲתִים חִיטִּים בְּשֶׁלֶשׁ אִפִּילוּ שֶׁהוֹזְלוּ הַחִיטִּים וְעָמְדוּ שְׁלוֹשׁ בְּדָמֵי שֵׁתִים (בֵּית יוֹסֵף מַהֲר"ן וְתַלְמִידֵי הַרְשֵׁב"א, ט"ז סִקְ"כ).

(כא) אֲסוּר מְדַאֲוִרִיתָא. וְאִפִּילוּ שֶׁאִיסוּר רִיבִית מִהַתּוֹרָה הוּא בְּתַנָּאִי שֶׁהַמְלוּה מִתְּרַבָּה וְהָלוּהוּ נַחֲסֵר, וְכֹאן בִּשְׁעַת הַפִּרְעוֹן הַתְּבַרֵּר שֶׁהַמְלוּה לֹא הַתְּרַבָּה אֲלֵא הָלוּהוּ נַחֲסֵר, אֲסוּר מִהַתּוֹרָה, כִּי הַתּוֹרָה הַקִּפִּידָה שֶׁבִּשְׁעַת נִתְּנָת הַרִיבִית לֹא יִהְיֶה תַנָּאִי שְׁבוּ מִפּוֹרֶשׁ שֶׁהַמְלוּה מִתְּרַבָּה וְהָלוּהוּ נַחֲסֵר (בֵּית יוֹסֵף מַהֲר"ן וְתַלְמִידֵי הַרְשֵׁב"א, ש"ך סִקְל"ה) שֶׁנֶּאֱמַר אֵת כֶּסֶף 'לֹא תִתֵּן לוֹ' בְּנִשְׁךְ, וְכֵן 'לֹא תִשְׁיִמּוּן' עָלָיו נִשְׁךְ, מִשְׁעַת שִׁימָה שֶׁהוּא כְּתִיבַת הַשֹּׁטֶר (בֵּית מֵאִיר בֶּשֶׁם שִׁטָּה, שִׁרְתִּי מַהֲר"ם שִׁיק יו"ד ס' ק"ט ד"ה וּמַ"שׁ מַעֲלָתוֹ) וְכָל מֵה שֶׁאֲסוּר מִהַתּוֹרָה הֵינּוּ מִצַּד הַלֹּא שֶׁל לֹא תִשְׁיִמּוּן מִשְׁעַת שִׁימָה, אֲבָל בְּלֹא שֶׁל לֹא תִיקַח אִינוּ עוֹבֵר (כְּרַתִּי הַמַּדַּע סִקְ"ח). וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁעוֹבֵר (לֶחֶם שְׁלֵמָה שֵׁם) וְגַם הָלוּהוּ עוֹבֵר עַל כָּל פָּנִים עַל לִפְנֵי עוֹר (תּוֹרֵי זֶהב סִקְנ"ה).

(כב) וְאִי אוֹזִיף ק' בְּק' וְאִיקָר אֲסוּר מְדַרְבְּנָן. פִּירוּשׁ: אִם הָלוּהוּ לוֹ מֵאָה פְּרוּטוֹת עַל מִנֵּת לַהַחֲזִיר לוֹ מֵאָה, אִפִּילוּ אִם לְבִסּוֹף הַתִּיַּיקָרוּ הַפְּרוּטוֹת אִין הָאִיסוּר מִהַתּוֹרָה, שֶׁהִרִיב בִּשְׁעַת הַתַּנָּאִי לֹא הַתְּרַבָּה הַמְלוּה וְלֹא נַחֲסֵר הָלוּהוּ, מִכָּל מְקוֹם אֲסוּר מְדַרְבְּנָן כִּי עֲכָשִׁיו בִּשְׁעַת הַפִּירְעוֹן הַמְלוּה מִתְּרַבָּה וְהָלוּהוּ נַחֲסֵר, וְנִלְמַד מִדִּין הַלּוּאָת סֹאָה בְּסֹאָה שְׁמוֹתֶרֶת מִהַתּוֹרָה וְאֲסוּרָה מְדַרְבְּנָן (בֵּית יוֹסֵף מַהֲר"ן וְתַלְמִידֵי הַרְשֵׁב"א, בֹּאֵר הַגּוֹלָה אוֹת לָג).

(כג) מוֹתֵר לָלוּת בְּרִיבִית מִפְּנֵי פִיקוּחַ נֶפֶשׁ. וְאִפִּילוּ בְּרִיבִית קְצוּצָה, שֶׁאִין לָךְ דְּבַר הָעוֹמֵד בְּפָנֵי פִיקוּחַ נֶפֶשׁ, וְכֵן מִצָּאֵנוּ בְּעוֹבְדֵי הַשְׁלָוָה מִיְּהוּרִים בֵּן אַחָאב בְּרִיבִית כְּדִי לִפְרֹס הַנְּבִיאִים שֶׁנִּחְבְּאוּ בַּמַּעֲרָה (כָּל הַפּוֹסְקִים).

שלחן ערוך

הלכות ריבית סימן קס

הגה: ועי'ל (כז) סימן קס"ט (כח) ובסימן קצ"ג (כט) דאסור ללוות בריבית (ל) לצורך קנהל, (לא) ואפילו אינו רבית קצוצה, כל שכן בריבית קצוצה דאסור, ולא כמו אלו

~~~ דעה ברורה ~~~

(כד) ללוות. וכתב הטורי זהב (סק"ב) וכן הסכמת רוב הפוסקים שההיתר הוא רק ללוות בריבית לצורך פיקוח נפש, אבל למלוה אסור ללוות בריבית שהרי איזה פיקוח נפש יש לו שצריך ליקח ריבית אדרבה מוטל עליו להלוות בחינם, שנאמר (ויקרא יט, טז) לא תעמוד על דם רעך (ב"ח, כנסת הגדולה הגהת בית יוסף סקצ"ג, חוות דעת חידושים סק"ט, ורוב האחרונים). וההיתר ללוה זה אפילו אם יכול ללוות בדרכי ההיתר, כמו על ידי שליח (לדעת המתירים) או בהיתר עיסקא, כיון שאיסור ריבית הותר במקום פיקוח נפש ולא דחוי (שארי חיים דף יג ע"ב, פני יוסף סק"כ, שו"ת טוב טעם ודעת תליתאי מהדורא ג' ח"ב סימן מ, ועיין עטרת משה שמהמחבר באורח חיים משמע שדחוי אצל שאר מצוות). ואפילו יכול ללוות מגוי רק שההלואה מישראל יותר זמינה או בטוחה, ואינו עובר על לפני עור (בית לחם יהודה סק"ב). ומותר להלוות לרופא על מנת שירפאהו כשאינו רוצה לקבל שכר רפואתו ואפילו רוצה לרפאותו בחינם, וכל שכן כשרק אומר לו הסם היפה לרפאותו, ואפילו יש רופא אחר (מרבח תורה סק"ט וכבר נתבאר למעלה).

ויש מי שפירשו: מותר ללוות בריבית מפני פיקוח נפש: מישראל מומר, ואפילו שבסתם הלואה אסור ללוות ממנו בריבית משום ולפני עור, אבל משאר ישראל אסור (שו"ת ר"י הלוי סימן ה, כרתי סק"ט, ושלחן גבוה סק"א אלא שתמה על המחבר שלא פירש משמע שמכל ישראל מותר). ועוד יש לפרש: מותר ללוות בריבית מפני פיקוח נפש: וההיתר הוא ללוה ולמלוה, כיון שכל איסור ריבית הוא רק בהלואה שהותנה הרווח והותנה ההשתמשות, או לכל הפחות ההשתמשות היא בהסכמת המלוה ואפילו אם יכול לתובעו בתוך הזמן, אבל החוטף או מעכב אצלו ממון חברו בלי הסכמה צריך לשלם מצד הדין עבור מה שהשתמש בחפץ חברו ככל הנהנה מאחר שלא מדעתו, ואין זה תורת ריבית אלא תשלום על מה שגרם לחבירו הפסד או מבטל כיסו, ולכן בהלואה לצורך פיקוח נפש כיון שהמלוה אינו מלוה לרצונו אלא בגלל החובה של לא תעמוד על דם רעך, ואפילו שיש בזה קיום מצות עשה, מכל מקום אינו דומה לשאר הלואות שאם יש לפניו כמה אנשים המבקשים הלואה שיכול להלוות לאיזה מהם שרוצה וכאן הוא חייב להלוות לזה מפני פיקוח נפש, וביותר מזה שהלוה עצמו אם לא היה לוה אלא גוזל ממנו את הממון לצורך הפיקוח נפש לא היה מחויב להחזיר, וכיון שרשאי לקחת המעות אף בלא הסכמתו אין הסכמתו נחשבת כהסכמה כלל ואף אם התנה עמו על מנת לשלם ריבית אין התנאי כלום אלא צריך לשלם כמה שרגילים הגויים לשלם עבור זמן כזה, ובאמת אם התנו לשלם יותר ממה שרגילים הגויים אין צריך לשלם את העודף מהתשלום שרגילים בו הגויים. ודבר זה הותר אפילו במקום שיכול ללוות שלא באיסור ריבית (עטרת משה).

(כה) מפני פיקוח נפש. שלא יבוא לכלל פיקוח נפש להקדים לצרה (פלת, ולכן כתב מפני פיקוח נפש ולא לצורך פיקוח נפש).

(כו) פיקוח נפש. וכשלוה בריבית לצורך פיקוח נפש וכבר נתרפא החולה ואין פיקוח נפש בפריעת הריבית, הרי זה אסור לפרוע אף שבזמן ההלואה נתחייב לשלם את הריבית (שו"ת אמרי יושר להגר"מ אריק ח"א סימן קמט) ומשאר פוסקים לא משמע כן.

(כז) סימן קס"ט. סעיף י"ג בהגה.

(כח) ובסימן קצ"ג. סעיף ה (ש"ך סק"ו).

שְׁנֵהֶגּוּ לְהִקְלֵ בְּקִצַּת מְקוֹמוֹת (לב) לְהִלּוּת וְלִלּוּת לְצַרְף קֹהֵל בְּרִבִּית קְצוּצָה וְאֵין לָהֶם עַל מָה שִׁיסְמָכוּ, (לג) אִם לֹא שֶׁנֶּאֱמַר (לד) שְׁמַחְשִׁבִים צָרָכִי קֹהֵל לְפָקוֹת נֶפֶשׁ (לה) אוּ לְצַרְף מִצּוּה, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר לְקֶמֶן סִימָן קע"ב. (לו) אָבֵל אֵין לְסַמֵּךְ עַל זֶה, כִּי אִם (לז) לְצַרְף גָּדוֹל. (רב הג"ה ה"ע). כג (לח) הַמִּלּוּה מַעֲוֹת (לט) עַל מִנַּת שְׁכַל

~~~ דעה ברורה ~~~

(כט) דאסור ללות בריבית לצורך קהל. הצריכים למעות מפני דוחק המיסים, שאין זה נקרא פיקוח נפש (לבוש אות כב).

(ל) לצורך קהל. ואפילו שאין להם בעלים ידועים (אור החמה [למור"ר הרה"צ זונדל קרויזר זצוק"ל]). (לא) ואפילו אינו ריבית קצוצה. ויש אומרים שאפילו בהיתר עיסקא אסור, כיון שמנהיגי הקהל אין מתעסקים במעות רק מוציאים אותם לצורך הקהל (שו"ת ר"י הלוי סימן ה) אבל המנהג לסמוך על היתר עיסקא גם אם הלווים הם קהל (כנסת הגדולה הגהת בית יוסף אות צד).

(לב) להלוות וללוות. וכך היה המנהג, וגם המלוים סמכו עליו. ובאמת אין למלווים כלל על מה שייסמכו (שורש מיעקב ד"ה בט"ז לדעת הט"ז).

(לג) אם לא שנאמר. שההיתר לקהל להלוות, ולא למלוה (שורש מיעקב ד"ה בט"ז). (לד) שמחשבים צרכי הקהל לפיקוח נפש. כי בזמנם היו צריכים הקהל כסף לדברים שיש בהם פיקוח נפש, כמו אם היה הצורך והדוחק גדול מאוד (לבוש אות כב) או כשיש לחשוש קצת שמתוך כך יבוא אחר כך איזה פיקוח נפש והדבר נחוץ ולא יוכלו לגבות המעות בעת ההיא (שו"ת מהר"י הלוי סימן ה).

(לה) או לצורך מצוה. כמו שיתבאר לקמן סימן קע"ב שהתירו להלות על ספרים ומקומות בית הכנסת (קונטרס הסמ"ע אות כו) אבל למעשה אין הנידון דומה לראיה כי שם ההיתר משום שמצוות לא ליהנות ניתנו מה שאין כן כשנותן ריבית גמור (שם) וגם כל ההיתר להלות לצורך מצוה צריך עיון (בית דוד, שו"ת ר"י הלוי סימן ה) וכבר נתבאר בסעיפים הקודמים שדבר זה מחלוקת הפוסקים ויש להחמיר בו.

(לו) אבל אין לסמוך על זה. ולהתיר ללוות (ט"ז סקכ"ב).

(לז) כי אם לצורך גדול. ואז יש להתיר לקהל, אבל למלוה אין שום היתר כי הוא ודאי עובר איסור (ט"ז לפירוש השורש מיעקב ד"ה בט"ז). והב"ח כתב שההיתר לצורך גדול הוא גם למלוה כשמלוה על ידי אחר שאינו מהקהל שלווים הלואה זו, וזה כהלואה על ידי שליח שמוותר לדעת הרמ"א בסעיף טז. וכתבו הפוסקים כשהתירו לקהל ללוות בריבית לצורך פיקוח נפש, היינו רק עד שיוכלו לגבות מבני הקהל, אבל מיד כשיכולים לגבות מבני הקהל חייבים לגבות ולשלם ולא להרחיב הזמן ולתת ריבית יותר שלא בהיתר (שו"ת ר"י הלוי סימן ה).

ועכשיו נהגו הכל לעשות הלואה בהיתר על ידי שטר עיסקא שבסימן קסז, ובין שהלואה יחיד ובין קהל שלוו בדרך זה אין כאן איסור. או שהלווים יש להם משכונות של גויים בביתם ומקנים למלוה בקנין סודר. או שיש להם סחורה בביתם ומקנים להם בקנין סודר כבסעיף קעז סעיף יח (ב"ח).

(לח) המלוה מעות על מנת שכל מלאכה שתבוא לידו יתן אותה למלוה לעשותה אסור. פירוש: אם המלוה בעל מלאכה כמו נגר והלוה אינו נגר, אסור מדרבנן להלות לו על מנת שכל מלאכת נגרות שתבוא לידו יתנם לו תמורת תשלום ולא לנגר אחר

שלחן ערוך

הלכות ריבית סימן ק

מִלֵּאכָה שֶׁתֵּבֵא לִידוֹ יִתֵּן אוֹתָהּ לְמַלְוֶה לְעִשְׂוֹתָהּ, (מ) אֲסוּר. הֵגֵה: (מא) וְלִמְאֵן דְּלִמְרָם טוֹבֵת הִנָּחָה הָיָה מִמּוֹן, (מב) מִקְרֵי רִבִּית קָלוּלָהּ. (נ) דְּקָדֵק הֵיטִי יוֹסֵף מִלְּשׁוֹן הָרַח"שׁ, (מג) מִלֵּאכָה שֶׁהִתְנָה מִתְחִלָּה בְּכָךְ. (מד) וְלִפְלֹל לֹא הִתְנָה מִתְחִלָּה, (מה) אִם אֵינוֹ רָגִיל לְעִשְׂוֹת בְּלֹא הֶכֶּי, (מו) אֲסוּר.

~~~ דעה ברורה ~~~

(ש"ך סק"ז). אבל דעת הטורי זהב (סקב"ב) שהיתר גמור הוא. והסכמת הפוסקים לאסור כדעת השלחן ערוך (ש"ך, נקודות הכסף, קונטרס הסמ"ע אות כט, חוות דעת ביאורים סק"ז).

(לט) על מנת שכל מלאכה שתבוא לידו יתן אותה למלוה לעשותה. והוא הדין להיפך על מנת שכל מלאכה שיתן ללוה שיקבל ממנו (הגרי"א סימן קסז סק"א) ואפילו לא התנו בתחילה אם אינו רגיל ליתן לו כל מלאכה (כנסת הגדולה הגהת בית יוסף אות צו).

(מ) אסור. מדרבנן, כי כל טובת הנאה אסור, וכשנותן לו מלאכה הוא מהנה אותו, כיון שישנם הרבה בעלי מלאכה בשוק שאין להם עבודה, ויש להם טובת הנאה ממי שנותן להם עבודה (כרתי סק"א, נקודות הכסף, חידושי מהר"ל סק"ח). ותנאי זה שוה ממון שהרי ודאי היה נותן פרוטה בעד התחייבות כזה, והוא מתנה אותה בשכר הלואה (חוות דעת ביאורים סק"ז) מדרבנן, כי טובת הנאה אינה ממון (שלחן גבוה סק"א).

(מא) ולמאן דאמר טובת הנאה הוי ממון מקרי ריבית קצוצה. ואסור מהתורה. אף שעדיין אין לו מלאכה ליתן, כיון שמשעבד גופו שלא לתת מלאכה לאחר אם יהיה לו, ואם לא היה מלוה לו היה לוקח ממון בעד זה השעבוד (תורי זהב סק"ה, ובזה מיושב קושית חידושי מהר"ל סק"ט). ולדעה שטובת הנאה אינה ממון נחשב אבק ריבית כשהתנו שיעשה המלאכה בשויו (חכמת אדם כלל קלו סעיף ד) ויש מי שאומר שכאן לכל הדעות טובת הנאה ממון כיון שיכול לתת מלאכתו בטובת הנאה למי שרוצה, ורק במתנות כהונה יש דעה שאינה ממון לפי שאינו רשאי ליתן מעשרותיו בטובת הנאה ואם כן אין לו בה שום שווי כסף (קרו אורה נדרים פד: ד"ה העולה). והעיקר לדעת הרמ"א בחושן משפט טובת הנאה אינה ממון (חו"מ סימן רג, וש"ך חו"מ סימן שנ. שערי דעה) ובפרט כאן שיש עוד סברא שאינו ריבית קצוצה כיון שנוטל שכר עבור מלאכתו, ואפילו תפס צריך להחזיר מה שתפס ולא עדיף מאבק ריבית (חידושי מהר"ל סק"ט). ובדעת הרמ"א צריך עיון לאיזה צורך כתב ולמאן דאמר טובת הנאה ממון, אחרי שכבר פסק שאינה ממון.

(מב) מקרי ריבית קצוצה. ואם עדיין לא עשה המלוה את המלאכה עבור הלוח מוציאים ממנו ונותנים את המלאכה לאומן אחר לעשותו, אבל אם כבר עשה המלוה מלאכתו אין ספק שצריך לשלם בעבורה כמו שהיה משלם לכל בעל מלאכה אחר (דרכי תשובה ס"ק קפו משו"ת תשובה מאהבה ח"ג בגליון). ואפילו היה חייב לו חוב ממון והרחיב לו הזמן בשביל כן אם הוא דבר קצוב ושער ידוע נחשב ריבית קצוצה (ש"ך סק"ז).

(מג) מאחר שהתנו מתחילה בכך. ואפילו אם כבר לפני ההלואה היה רגיל לתת לו מלאכה ובשעת הלואה התנו שיתן לו אסור (ערך שי). ויש מי שמתיר כיון שהיה רגיל

מתחילה (שירי ברכה סק"א משערי ישועה יו"ד סימן ז).

(מד) ואפילו לא התנו מתחילה, אם אינו רגיל לעשות בלאו הכי, אסור. ואפילו לדעה שאין טובת הנאה ממון אסור כמו בהקדמת שלום שאסור להקדים למי שאינו רגיל אף שלא התנה עמו, וכל שכן בהנאת טובת הנאה שיש לאסור (שער משפט סק"ט) ויש אומרים להיפך שכל האיסור זה רק לדעה שטובת הנאה ממון אבל לדעה שאינה ממון מותר (משנה למלך מלוה פ"ו ה"א, שארית חיים).

(מז) וכן כל טובת הנאה. תכל אם כל אחד מחזיק טובה לחברו, (מה) לפעמים הלוה ללוה ופעמים להפך, (מט) טרי. (הגהות מרדכי דל"ג והגהות מיימוני פ"ה דה"מ).

~~~ דעה ברורה ~~~

(מה) אם אינו רגיל לעשות בלאו הכי אסור. ולטורי זהב מותר. ואולי בזה שאינו רגיל גם הש"ך לא נחלק עליו בנקודות הכסף (בית לחם יהודה סק"ג).

(מו) אסור. אבל אם הלוה הוא בעל מלאכה ומלוה על מנת שיעשה לו מלאכה בזול, פשוט שנחשב ריבית קצוצה לכל הדעות (ש"ך סק"ז). ומשמע שאפילו לא סיכם עמו כמה יפחת לו מהמחיר אלא שאמר לו שיעשה מלאכתו בשלשה ואותה מלאכה שוה ארבע וכן השער, אבל מדברי הרמב"ם (פ"ו ממלוה) נראה שכל שלא קצב אינו ריבית קצוצה (מחנה אפרים סימן כ). ויש מי שאומר שאם יש לו את המלאכה לעשותה נחשב ריבית קצוצה אבל אם עדין אין לו רק כשיבא מלאכה לידו מתנה שיוזיל לו צריך עיון האם נחשב ריבית קצוצה כי אולי לא יהיה לו, ואולי כיון שיש ביד המלוה לעשות שיהיה לו מלאכה נחשב כיש לו מלאכה (חידושי מהרא"ל סק"ט).

(מז) וכן כל טובת הנאה. כמבואר ברמ"א סעיף יב. ועיין שם בדעה ברורה. וכל איסורי טובת הנאה זה כשיש שם הלוואה בדבר אבל בשטר עיסקא ושותפות העשוי כדן ואין הלוואה כלל מותר (ש"ת חיים ביד סימן מ. אמנם במהרש"ם ח"ד סימן צה, לא משמע כן).

(מח) לפעמים הלוה למלוה ופעמים בהיפך שרי. ומשמע אפילו בפעמים שונים ואינם מדקדקים מי מקדים מותר (מרבה תורה סק"ט) ואפילו בעוד המעות בידו (לבוש).

(מט) שרי. ובבית יוסף (סוף הסימן) הביא מדברי ר' אליעזר מטוך שהמעכב דמי שכירות חבירו ותובע השכיר שישלם לו מה שהיה יכול להרויח עם המעות חייב ליתן לו ואין בו משום ריבית. וחולק עליו הבית יוסף ופסק שזה ריבית גמור ואין לסמוך עליו כלל. והב"ח (סימן קסא) פסק שאם השכיר הוא מוחזק אין מוציאים מידו. וכל זה שאין לסמוך עליו היינו לסמוך עליו ולחייב בדין אבל אם הוא בעצמו שלא בדרך תביעה רוצה ליתן כדי לפייס את חבירו אין איסור ריבית (כנסת הגדולה הגהת בית יוסף אות צב משר"ת מהרש"ם חיד"ד סימן רכב).

תשובות בהלכה

1. שאלה: באיזה אופן מותר להלוות שקלים ולקבוע החוב לפי \$?

תשובה: נחלקו פוסקי זמנינו בארץ ישראל בדין זה: דעה א. מותר להלוות בארץ ישראל ₪ [וכל שכן בדרך משא ומתן ושכירות] בהצמדה לשער היציג של הדולר, וכן מותר להצמיד לסל המטבעות, גם אם לא הצמיד והלוה מוכן לשלם לפי השער היציג מותר. הטעם: כיון שבארץ ישראל מוצמד באופן רשמי הש"ח לשער הדולר, ובעיקר כדי להתאים את כח הש"ח לכח הקניה שלו ביחס למטבעות בעולם.

אבל לשער הדולר בשוק החופשי אסור להצמיד, כי אינו נחשב שער כלל ולענין קביעת השער היציג כשבאמצע היום נשתנה השער או בימים שלא מתפרסם בהם שער יציג, יש ללכת כמנהג המדינה (על פי ברית יהודה עיקרי דינים פרק יג) ונראה שמנהג המדינה ששער היציג ברגע התשלום הוא הקובע, ובימים שלא מתפרסם שער חדש המנהג לחשב כשער האחרון

דעה ב. אסור בהלוואה להצמיד לשער יציג, ומותר בדרך מקח וממכר. ואם לזה וואיחר הפירעון ושער הש"ח ירד והלוה רוצה לחוש לדעת המתירים בהצמדה לדולר ורוצה לצאת ידי שמים, יפרע בתחילה הקרן בש"ח, ולאחר הפירעון יתן לו את הפרשי

דעה ברורה

ההצמדה, כיון שאינו אלא ריבית מאוחרת, יש להקל למי שרוצה לצאת ידי שמים, והפירעון יהיה במופלג מתשלום הקרן ולא יפרש עבור מה מוסיף הסכום (הגר"מ שטרנבוך בקיצור דיני ריבית).

2. שאלה: אם אחד משלם עבורי בקנייה בשיק על תאריך מאוחר האם מותר לשלם לו כעת מזומן ? תשובה: מותר. אין כאן לוח ומלוה

3. שאלה: שחיטת עוף בשעה שהעוף קר [צונן] האם נחשב כשחיטת מסוכנת תשובה: התבואות שור סימן י"ז סעיף ו' כתב בעוף יש להחמיר כל שרואין שהוא חולה ואינו הולך כשאר בריאים, וצריך פרכוס. וכתב הדעת תורה ס"ק טו-טז וצוננת היא בחזקת חולה וצריכים פרכוס. ויש כמה סוגי צוננת כמבואר בדעת קדושים סק"א. אווזות שמוליקים אותם בזמן הקור ואי אפשר להם לעמוד על רגליהם: 1). אם הם קשורים בכנפיהם למעלה באופן שאין הכנפים מגינים עליהם מן הקור, אזי יש להצריך פרכוס אפילו בדיעבד, אף על פי שלא יצא דם שחור מבית השחיטה. 2). אבל כשהם קשורים באופן שכנפיהם מגינות עליהם ומחממות להן מן הקור, אף על פי שאין יכולה לעמוד על ידי גערה, כשרה אפילו בלא פרכוס, דזה שאינה יכולה לעמוד הוא על ידי שנצטמקו איבריה לפי שעה על ידי הקור, ולא על ידי חולי, ואינה בכלל מסוכנת, ונחשיבה כמי שרגליה קשורים ואין חשש. 3). אבל אם אירע שמתו כמה אווזות מחמת ששלט בהם הקור ביותר, ובדאי כל המתות חולין הן בתחילה, והרי זו מסוכנת גמורה.

4. שאלה: שהייה על ידי נוצה האם מטריפה תשובה: התבואות שור סימן כ"ג סעיף ו' כתב: אם נמצא אחר שחיטה תוך הוושט או הקנה, גמי, או אפילו עשב דק מאוד (כמבואר בש"ח סק"ח פ"ח סק"ט, ודלא כב"ח אות ט ד"ה ולא נהירא) ונחתך בשחיטת הסימנים טריפה, דודאי שהה משהו בשעת חתיכתו כיון שאינו מתוח כמו הסימן וכו' ודוקא בעוף וכו' ויזהר לסלק נוצת העוף לצדדים, וכו' שלא יחתך עם השחיטה ויאסר. ובסימן כ"ד סעיף יב כתב השמלה חדשה: עופות שנוצתן גדול בצווארן יש למרוט קודם שחיטה וכו' שאם יבואו על הסכין בשעת שחיטה, נראה לי לאסור דיעבד. וכן כתבו הפרמ"ג בשפתי דעת סק"ח, באר אברהם סק"ה.

ובמנחת יוסף בליקוטי יוסף סקנ"ז הביא בשם שו"ת צמח צדק החדשות סימן י"ח שהתיר בדיעבד. ולכן בהפסד מרובה יש להקל בדיעבד.

וכתב במטה אשר [על השמלה חדשה] ואם חתך נוצה בחוץ:

א. אם היה אחר שחתך גם בסימנים הוי להו כגמי ויעשה שאלת חכם. ובדעת קדושים סק"כ דאסור.

ב. אבל בחותכו קודם הסימנים אין לאסור. תיקוני הזבח.

ג. ואם ספק לו שמה נחתך קודם שחיטת הסימן אין להחמיר בספקו (מנחת יוסף).

5. שאלה: כיסוי הדם במשחטות גדולות שכל הדם מצטבר בתוך אמבטיה גדולה ובגמר השחיטה מכסים מקצת הדם שבתוך האמבטיה כראוי, ומיד אחר הכיסוי באים פועלי הניקיון ומנקים את כל הדם, ואין הדם נשאר מכוסה אלא כהרף עין או קצת יותר, האם יוצאים ידי חובת כיסוי תשובה: התבואות שור סימן כ"ח סעיף יג כתב ונראה לי דמכל מקום אין לכסות במקום התורפה שעשוי להיגלות וכו' רק דאין צריך לשומרו. ויש אומרים שאפילו לכתחילה יכול לכסות במקום שעתידי להיגלות (תורת חיים חולין פז. במשנה, פ"י חדש סק"ח, כרתי סק"ד, לחם הפנים סקט"ו, בית לחם יהודה סק"י, חכמת שלמה סעיף י"א, חכמת אדם כלל ח' סעיף ח', זבח תורה סק"ה, יד יהודה קצר סקט"ו) וכן מנהג השוחטים לכסות בשוק אפילו שודאי יחזור ויתגלה (פרמ"ג במשבצות זהב סק"ט. ולהפרי חדש אף המכסה בעצמו רשאי לגלות אם צריך לדם, כן כתב בשפתי דעת סק"ה).

ובדעת קדושים סק"ח כתב, אם נתגלה הדם שכתב התבואות שור שצריך לחזור ולכסות, מכל מקום כיון שאי אפשר שיתגלה כל הדם מהעפר, אם כן נשאר מקצת מכוסה ואין ענין לכסות, וגם לא ממידת חסידות.

ועכשיו ראיתי שגם בשו"ת שבט הלוי ח"ה סימן פז פסק להקל על פי הפרי מגדים.

~~~ דעה ברורה ~~~

פסקי הלכות בקצרה

- ❖ אפוטרופוס שהלוה מעות יתומים בריבית קצוצה, נחשב כאילו לא התנה כלל
- ❖ ולכן אם הלוה הרויח במעות וחצי הרווח הוא עד סכום הקציצה יתן כולו ליתומים
- ❖ אפילו שלא נשאר לו כלום, ואם חצי הרווח הוא יותר ממה שקצצו יתן כפי מה שקצצו ולא יותר
- ❖ הלוה במעות יתומים נחשב כשהודיע כן בשעת ההלוואה או נתברר בעדים
- ❖ נשבע הלוה שלא הרויח אינו חייב לתת.
- ❖ אינו רוצה להישבע אי אפשר לחייבו שבועה או לקבל חרם
- ❖ הלוה ולא התנה כלום אין צריך לתת מהרווח ליתומים
- ❖ עברו האפוטרופוס והיתום והלוו בריבית קצוצה וההלוואה נלקחה לצורך הוצאת הבית
- ❖ וכדומה ולא הרויח הלוה במעות כלום והאכיל היתומים פטורים מלשלם
- ❖ הריבית בעולם נחלקו האם פטורים או חייבים לשלם לכשיגדלו או בקטנותם
- ❖ הריבית ביד האפוטרופוס מוציאים ממנו ויש אומרים שבמחלוקת בדבר
- ❖ נתן הריבית ליתומים גדולים אפילו אכלהו צריכים להחזיר כמו בגזל
- ❖ פרע הלוה את הריבית ולא את הקרן, יכול לנכות את תשלום הריבית מהחוב
- ❖ נחלקו הפוסקים האם יתומים לעניין זה נחשבים רק קטנים או גם גדולים
- ❖ וכל זה לדעת השלחן ערוך ורוב הפוסקים אבל לדעת הש"ך יוצאה בדיינים
- ❖ הלוה מעות סתם אסור ליטול רווח אפילו הרויח הלוה הרבה
- ❖ שליח שהלוה בריבית קצוצה בלי רשות המשלח דינו כאפוטרופוס
- ❖ הלוה מעות הקדש עניים וכבר חילקו המעות לעניי עולם דינו כמעות יתומים
- ❖ הלוה מעות הקדש עניים לעניים ידועים והריבית בעולם חייבים להחזיר
- ❖ הלוה מעות שאר מצוות בריבית קצוצה דינו כמעות יתומים
- ❖ אין המלוה נאמן לומר מעות של הקדש היו אלא בראה.
- ❖ ראה נחשב: מפורש בשטר ההלוואה, חתימת ידו, מודה שאמר בשעת ההלוואה
- ❖ אין לו ראה היו כופים להחזיר הריבית
- ❖ נאמן במיגו שהיה יכול לטעון לא היו דברים מעולם, אבל החזרתיו אינו מיגו
- ❖ מוחזק בממון היתומים נאמן בשבועה שהריבית בא להם ומפסידים מה שהחזיר
- ❖ אפוטרופוס וגזבר ידועים נאמנים בלי ראה, ואפילו טוען הלוה איני מאמינך
- ❖ טען הלוה טענת ודאי צריכים שבועה, ויש מי שאומר שאינם צריכים
- ❖ הלוה 100 ₪ על מנת שישלם 120 ₪ ובשעת ההלוואה 100 ₪ ערכו 25 \$ ובשעת
- ❖ התשלום 120 ₪ ערכם 25 \$ אסור מהתורה לגבות 120 ₪ אפילו שבעיקר למטבע הדולר
- ❖ סכום ההלוואה והפירעון שווים, כיון שהתנה את ההלוואה בריבית
- ❖ נחלקו הפוסקים מה דינו של הלוה דולר ובשעת הלוואה שערו מאה פרוטות, ובשעת
- ❖ הפירעון שערו מאה ועשרים האם אסור להלוות כן מהתורה או מדרבנן
- ❖ וכל זה כשלא היה לו מאותו מטבע ולא יצא השער, ולמעשה יתבאר בהמשך
- ❖ מותר ללוות בריבית קצוצה מפני פיקוח נפש, ואפילו יכול ללוות בהיתר
- ❖ לרוב הפוסקים: ההיתר הוא ללוה, אבל המלוה עובר על לא תעמוד על דם רעך
- ❖ נתרפא החולה ואין פיקוח נפש בפריעת הריבית חייב לפרוע ולא כמי שאסר
- ❖ אסור ללוות בריבית לצורך קהל הצריכים למעות מפני דוחק המיסים

~~~ דעה ברורה ~~~

- ❖ בזמנים קדומים היו שהחשיבו צרכי הקהל לפיקוח נפש, מפני הגזירות והדוחק
- ❖ לצורך גדול מאוד יכולים הקהל לסמוך על ההיתר, אבל למלוה יש איסור להלוות
- ❖ לדעת הב"ח בצורך גדול ילוו על ידי שליח שאינו מהקהל ואז מותר גם למלוה
- ❖ קהל שלוו בריבית מיד כשיכולים לגבות חייבים לגבות ולשלם ולא להרחיב הזמן ולתת ריבית יותר שלא בהיתר
- ❖ עכשיו נהגו לעשות הלואה בהיתר בשטר עיסקא בין שהלוה יחיד או קהל
- ❖ אם המלוה נגר אסור להלוות לו על מנת שכל מלאכת נגרות שתבוא לידו יתנם לו תמורת תשלום ולא לנגר אחר. וכן הסכמת הפוסקים לבד הטורי זהב שהתיר
- ❖ אסור להתנות על מנת שכל מלאכה שירצה לתת ללוה יהיה חייב לקבל ממנו אפילו בעד התשלום הרגיל.
- ❖ ואפילו לא התנו בתחילה אם אינו רגיל ליתן לו כל מלאכה אסור לתת
- ❖ נחלקו האם טובת הנאה ממון והאיסור מהתורה או אינה ממון והאיסור מדרבנן
- ❖ יש מי שאומר שרק במעשר נחלקו אבל בריבית לכל הדעות טובת הנאה ממון
- ❖ לרמ"א: התנה לתת מלאכה נחשב ריבית קצוצה, ואם עדיין לא עשה המלוה את המלאכה מוציאים ממנו ונותנים לאומן אחר לעשותו, ואם כבר עשה המלוה מלאכתו אין ספק שצריך לשלם בעבורה כמו שהיה משלם לכל בעל מלאכה אחר
- ❖ לדעת הרמ"א בחושן משפט טובת הנאה אינה ממון
- ❖ היה רגיל לתת מלאכה קודם שהלוהו והתנה כן בשעת הלואה אסור ויש שהתיר
- ❖ לא התנו מתחילה, ואינו רגיל לתת לו מלאכה אסור. ויש מתירים
- ❖ הלוהו על מנת שיעשה לו מלאכה בזול נחשב ריבית קצוצה
- ❖ לא סיכם עמו כמה יפחת לו מהמחיר נחלקו הפוסקים האם נחשב ריבית קצוצה
- ❖ טובת הנאה אסורה בהלואה, אבל בשטר עיסקא ושותפות מותרת
- ❖ אם כל אחד מחזיק טובה לחבירו פעמים הלוה למלוה ופעמים בהיפך מותר
- ❖ ואפילו כל אחד מחזיק טובה בזמן אחר, ואינם מדקדקים מי מקדים מותר, ואפילו בעוד המעות בידו
- ❖ המעכב מעות חבירו וטוען בעל הממון שישלם לו מה שהיה יכול להרויח עם המעות זה ריבית גמור, ולב"ח אם השכיר מוחזק אין מוציאים מידו.
- ❖ כל זה לחייב בדין אבל אם מעצמו רוצה ליתן כדי לפייס אין איסור ריבית

ואלה יעמדו על הברכה שנדבו מהונם להדפסת הדעה ברורה

יעקב מנצר ביטוחים 02-5370030 לעילוי נשמת אביו הרה"ח ר' מנחם יהודה בן הר"ר אלעזר חיים ז"ל ואמו מרת פנינה בת הר"ר יעקב ע"ה הונצח על ידי ידידינו בנם הרה"ח ר' יעקב מנצר שליט"א

לשאלות הלכתיות - הערות - תרומות - הנצחות - לקבלת הדעה ברורה בדוא"ל :
 אשר הורוביץ. רחוב אהליאב 34 י-ם. דוא"ל asher6321@gmail.com
 בנק המזרחי סניף 417 חשבון 168880 פלאפון 0533127341 כל הזכויות שמורות